

GLOBALLASHUV DAVRIDA YOSHLAR ONGIGA TA'SIR ETUVCHI DESTRUKTIV OMILLAR TAHLILI

Fazilat Oripovna Qo'ysinova,

Siyosiy fanlar doktori, dotsent

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi

f.qo'ysinova@iiu.uz

Tel: (99) 826 78 42

Annotatsiya: Maqolada globallashuv jarayonida destruktiv tendensiyalarning namoyon bo'lish omillari tadqiq yetilgan. Globallashuvda mafkuraning o'rni va uning xarakterli xususiyatlarini ochib berilgan. Shuningdek, yekstremizm va radikalizmni oldini olish va unga qarshi kurashish masalasi tahlil qilingan. Bunda, destruktiv tendensiyalar va ularning inson hayotiga ta'siriga bag'ishlangan. Zamonaviy axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ushbu makonda inson ongi va ruhiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan, uning barqaror hayot faoliyati buzishga va izdan chiqarishga qodir axborotlarning tarqalishi bilan bog'liq jarayonlar va tendensiyalarning destruktiv (buzg'unchi) ahamiyati ortib borayotganligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, mafkura, destruktiv tendensiya, diniy ekstremizm, terrorizm, radikallashuv, diniy rehabilitatsiya, destruktiv g'oyalar.

ANALYSIS OF DESTRUCTIVE FACTORS AFFECTING YOUTH CONSCIOUSNESS IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Abstract: The article examines the factors of manifestation of destructive tendencies in the process of globalization. The role of ideology in globalization and its characteristic features are revealed. The issue of preventing and combating extremism and radicalism is also analyzed. It is dedicated to destructive tendencies and their impact on human life. Highlighted the rapid development of modern information technologies and the increasing destructive value of the processes and trends associated with the dissemination of information that have a negative impact on the mind and soul of a person, capable of disrupting and disrupting his stable life.

Key words: globalization, ideology, destructive tendencies, religious extremism, terrorism, radicalization, religious rehabilitation, destructive ideas.

АНАЛИЗ ДЕСТРУКТИВНЫХ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА СОЗНАНИЕ МОЛОДЕЖИ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация: В статье исследуются факторы проявления деструктивных тенденций в процессе глобализации. Выявляется роль идеологии в глобализации и ее характерные черты. Также анализируется вопрос предупреждения и борьбы с экстремизмом и радикализмом. Она посвящена деструктивным тенденциям и их влиянию на жизнь человека. Выделено стремительное развитие современных информационных технологий и возрастающее деструктивное значение процессов и тенденций, связанных с распространением информации, оказывающих негативное воздействие на разум и душу человека, способных нарушить и сорвать его стабильную жизнедеятельность.

Ключевые слова: глобализация, идеология, деструктивные тенденции, религиозный экстремизм, терроризм, радикализация, религиозная реабилитация, деструктивные идеи.

Ma'lumki, bugungi kunda insoniyat zamonaviy axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ushbu makonda inson ongi va ruhiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan, uning barqaror hayot faoliyati buzishga va izdan chiqarishga qodir axborotlarning tarqalishi bilan bog'liq jarayonlar va tendensiyalarning destruktiv (buzg'unchi) ahamiyati ortib borayotgan davrga qadam qo'ydi. Nafaqat axborot makonida, balki, inson hayot makoni va sohasida ham yuz berayotgan mafkuraviy, ma'naviy, ruhiy salbiy o'zgarishlar bugun insonlararo munosabatlarning jiddiy shikastlanayotganligiga, jamiyatlar, millatlar, etatlar, madaniyatlar hattoki, davlatlar o'rtasidagi nizolarning ham asl sababchisiga aylanayotganligiga guvoh bo'lib turibmiz. Bir so'z bilan aytganda, insoniyatning texnik va texnologik taraqqiyoti, har doim ham uning baxtli yashashining garovi emas, gohida uning hayotini murakkablashtiruvchi, turli-tuman yangidan-yangi muammolarni, halokatlarni keltirib chiqaruvchi, ba'zida esa uning baxtsizligiga sabab bo'luvchi omil bo'lib qolayotganligini alohida e'tirof etmoq joiz.

Insoniyatga xos bo'lgan xususiyat, bu uning doimiy tinchlikka, farovonlikka, baxtli yashashga bo'lgan intilishidir. Buning uchun esa turli uslublar, vositalar, sharoitlar yaratiladi va barchasi inson uchun tatbiq qilinadi. Ammo, uning turli qarashlarga, turli manfaatlarga egaligi natijasida doimiy ziddiyatlar paydo bo'ladi va turli yo'llar va tendensiyalar asosida rivojlanadi, amalga oshadi, kerak bo'lsa, davlat va jamiyat uchun yetarlicha xavf-xatarlarni keltiradi. Rossiyalik olimlardan

A.Troshinning fikricha: “Shaxs uchun destruktivlik – bu mavjud ijtimoiy, xulq-atvor, timsoliy tuzilmalardan voz kechishga undovchi madaniyatning bir komponentidir” [1].

Destruktiv, ya’ni vayronkor, buzg‘unchi tendensiyalar o‘zining uzoq yillik tarixiga ega ekanligini, ya’ni insoniyat paydo bo‘libdiki, ularni bunday xatarlar aslo tark etmagan. Xoh diniy bo‘lsin, xoh milliy yoki etnik bo‘lsin, xoh siyosiy bo‘lsin va xoh mafkuraviy bo‘lsin, ularning hammasi inson hayoti uchun ma’lum bir kulfatlarga sababchi bo‘lgan. Sababki, o‘z nomidan destruktiv, ya’ni buzg‘unchidir. Destruksiya so‘zi - lotinchadan olingan bo‘lib, destructio — “konstruksiya yoki qurilmaning buzilishi, sochilishi”, de — rad qilish (yoki voz kechish) va structio — tashkil qilish yoki qurish ma’nolarini anglatadigan termin bo‘lib, san’at yoki arxitektura sohasida ko‘p qo‘llanilgan. Ularda badiiylikni tashqi illyuziyalar yordamida buzish, izdan chiqarish ma’nosi ustunlik qiladi. Falsafiy nuqtai-nazardan olib qaraganda, destruksiya buzg‘unchi ta’sirining asosiy mo‘ljali – bu o‘zaro bog‘langan birliklarni bir-biridan ajratish uchun, konstruksiyaning nozik joyini ishdan chiqarish, tortib olish yoki zarba berishdir. Bu yerda u asosiy elementlar ichida nozik hududni, qismni tanlaydi va unga qarshi zarba berish orqali voqelik funksiyasini buzadi. Bundan shu xulosa kelib chiqadiki, destruksiya (yoki destruktivlik) — o‘z mo‘ljaliga ko‘ra konstruktivlikning teksarisi, ya’ni antonimidir. Bunyodkorlik yoki bir butunlikning buzilishi uchun ro‘y beradigan, tashkil qilinadigan, amalga oshiriladigan faoliyatdir.

Umuman olganda, destruktiv faoliyat amaliy jihatdan barcha sohalarga (ijtimoiy, iqtisodiy, mafkuraviy, diniy, moliyaviy, kasbiy va xokazo) tegishlidir, ya’nikim ushbu barcha sohalarda yuz berishi mumkin bo‘lgan holatdir. Bugungi kunda destruktiv tendensiyalar tobora ko‘chayayotgan va insoniyat hayotiga jiddiy ta’sir ko‘rsatayotgan (kerak bo‘lsa, katta xavf-xatarlar va kulfatlar keltirayotgan) soha bu insoniyat tinchligi va barqarorligidir. “Davrlar o‘tishi bilan progress, taraqqiyot, pozitivlik, bunyodkorlik naqadar jadallashsa, regress, tanazzul, negativlik, vayronkorlik ham shu qadar ildiz ota bordi. Bugungi kunda vujudga kelayotgan ijtimoiy muammolar va negativ holatlar o‘zining o‘ta murakkab tabiati, oqibatlarini ko‘lami bilan jiddiy tashvish tug‘dirmoqda. Shu munosabat bilan destruktiv holatlarning shakllanishi qonuniyatlarini aniqlash, buning uchun esa mazkur jarayonlarning mohiyati va sabablariga doir mulohazalarni umumlashtirish zaruriyati yuzaga kelmoqda” [2]. Tinchlik va barqarorlikka nisbatan amalga oshirilayotgan destruktiv faoliyat boshqa barcha sohalarda o‘z ta’sirini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, inson ongu-tafakkuriga nisbatan radikal g‘oyalarni, ekstremistik, millatchilik, diniy, irqchilik va xokazo destruktiv g‘oyalarni,

mafkuralarni, inson hayotini izdan chiqarishga qodir madaniyatni axborot makonida tarqatish singari tendensiyalarning ortib borayotganligi o'tgan XX asrning oxiri va XXI asrning birinchi yarmida sodir bo'layotgan eng dahshatli va kulfatlarga to'la ijtimoiy jarayon sifatida talqin qilish mumkin.

Chunki, so'nggi yillardagi o'zgarishlar kishilar hayot sifatini, madaniy turmush darajasini, jamiyatning dunyoqarashini butkul o'zgartirdi. Bunday jarayonlarning barchasi ijobiylik sari emas, balki salbiy tomonga ham ro'y berganligi kuzatildi. Qanchalik taraqqiyot ildamlab borgani sari jamiyatda regressiv, negativ, vayronkorlik jarayonlari ham yuz bermoqdaki, ular insoniyat hayotini turli negativ va vayronkorlik holatlari bilan cho'lg'ab olayotganligi o'z isbotini topmoqda.

Destruktiv tendensiyalarning vujudga kelishi va rivojlanishi bilan bog'liq jarayonlarning tarixiy ildizlari juda qadimga borib taqaladi. Ham tarixda va ham hozirgi zamonda yuz berayotgan bunday jarayonlarning asl maqsadi, siyosiy va iqtisodiy bo'lsada, ularning aksariyatini amalga oshirish texnoloiyalarining mazmuni sifatida ma'naviy, mafkuraviy, diniy g'oyalardan keng va samarali foydalanilgan. Gohida esa bundan millatchilik yoki mahalliychilik g'oyalaridan ham foydalanishiga insoniyat tarixi guvoh bo'lgan. Xuddi tarixdagi singari, turli diniy yoki irqchilik g'oyalari bilan sug'orilgan destruktiv tendensiyalar bugun ham insoniyat hayotiga, millatlar va elatlar taqdiriga, davlatlar va xalqlar barqarorligiga jiddiy xavf solmoqda. Zero, har bir inson hayoti davomida u yoki bu darajada destruktiv tendensiyalarning salbiy xususiyatlariga duch keladi, kerak bo'lsa, undan yetarlicha jabr ko'radi.

Zamonamizda ro'y berayotgan bunday destruktiv xususiyatdagi tendensiyalardan, jarayonlardan hech kim kafolatli darajada himoyalangan emas. Chunki, destruktiv xususiyatlarga ega bo'lgan mafkuralarning tarqalishi va uning insoniyat hayotiga ta'siri borasida juda ko'plab tadqiqotlar va qarashlar shakllanganligiga qaramasdan, bugungi kunda ularga qarshi kurashish bo'icha yagona bir standartlar yoki xalqaro hamjamiyatning o'zaro birdamlik tamoyillari afsuski mavjud emas.

So'nggi yillarda ushbu tendensiyalar avvalo, insonning ongiga ta'sir ko'rsatish va uning qalbiga turli nafrat va isyon ruhiyatini singdirish yo'li bilan davlat, xalq, jamiyat yoki biror bir millatga qarshi jinoyatlarga boshlashi mumkin bo'lgan ijtimoiy va mafkuraviy holat ekanligini alohida e'tirof etmoq joiz. Insonning hayotda uchraydigan har qanday kulfat, tushkunlik, omadsizlik, adolatsizlikka nisbatan qalbida g'alayon bo'lishi, unga nisbatan darmon izlashi, ko'p hollarda, unda jamiyatni ayblash

bilan bog‘liq kechinmalarni hosil qilishi psixolog olimlarimiz tomonidan isbotlab berilgan. Xususan hayot murakkabliklariga, tashvishlariga duch kelgan shaxs hayotida destruksiya jarayoni kuzatiladi. E.Dyurkgeym “individni autodestruksiya moyilligini (o‘zini-o‘zi vayron qilishga moyillik) jamiyat, birinchi navbatda, yaqinlari tomonidan qabul qilinmaganlik hissi tufayli, yolg‘izlikka giriftor bo‘lganligi natijasi deb hisoblagan. Olimning fikriga ko‘ra, bu jarayon nafaqat individda, balki u hayot kechirayotgan jamiyatning o‘zida ham ro‘y berayotgan ijtimoiy o‘zgarishlarga moslasholmaslik (dezadaptatsiya) paytida vujudga keladi” [3].

Destruksiyaning asl mohiyati — bu insonning ma’lum bir jiddiy sabablar tufayli hayotdagi barqarorlikdan beqarorlik sari ketishidir. Bunday holatlarning asosiy resursi esa inson hayotiga kuchli ta’sir ko‘rsatuvchi ichki va tashqi omillar hisoblanadi.

Destruktiv tendensiyalar - odatda, jamiyat rivojlanishining destruktiv tomonlarini ajratish va uni taraqqiyparvar kuch yoki g‘oya, jarayon sifatida ko‘rsata bilish orqali qandaydir utopiyani amalga oshirish uchun maqsadga yo‘naltirilgan urinishlar sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat ko‘pincha inson psixologiyasi bilan bog‘langan bo‘lib, asosiy maqsad o‘zlariga maqbul bo‘lmagan holatlarga buzg‘unchi yo‘llar bilan erishishni ko‘zlaydi. Tarixda bunday kuchlar nihoyatda ko‘p bo‘lganligi, ularning aksariyati yashirin va maxfiy tarzda faoliyat olib borganligi, ko‘pincha o‘z maqsadlariga erishishda mafkuraviy kurashlardan foydalanganligini alohida e’tirof etmoq joiz.

Bugungi kunda destruktiv tendensiyalarning ma’lum ma’nodagi “makoni”ga aylangan axborot tizimi – insoniyat boshiga ko‘plab kulfatlarni keltirmoqda. Ushbu salbiy tendensiyalarning odamlar, ayniqsa, yoshlar ongiga juda katta ta’sir quroliga aylanganligi, gohida esa ularning ongu-shuurini, ma’naviyatini, qalbini egallab olayotganligini, buning natijasida esa ularning hayotini izdan chiqarib yuborayotganligi real haqiqatga aylandi. Millatchilik, diniy ekstremizm, ayirmachilik, milliy va etnik nafrat, mahalliychilik singari illatlarning axborot maydonida tobora avj olayotganligi, unga ergashuvchilarning esa o‘z hayotlarini xavfga qo‘yib bo‘lsada, “rahnamalar”ning topshiriqlarini, buyruqlarini so‘zsiz bajarishga “mahkum” bo‘layotganligi kuzatilmoqda.

Axborot makonidan o‘z ongiga ozuqa izlash bilan mashg‘ul bo‘layotgan kategoriyaga nafaqat yoshlar, balki o‘rta yoshlilar, turli soha vakillari, o‘z dardiga “darmon” izlayotgan yolg‘izlar yoki alamzadalar bunday informatsion tendensiyalar uchun ajoyib o‘ljaga aylanayotganligi har qanday jamiyat va davlat uchun xatarli va

xavfli tendensiya hisoblanadi. Media, OAV, ijtimoiy tarmoqlar bugungi kun destruktiv tendensiyalar tarqalishi va rivojlanishi uchun juda katta “imkoniyatlarni” taqdim qilmoqda[4].

Yuqorida keltirib o‘tilganidek, nazorat qilinish imkoniyati tobora kamayib borayotgan axborot maydonidan ham konstruktiv kuchlar va ham destruktiv kuchlar foydalanmoqda. Birinchi holatda u shaxs va guruh o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qilsa, ikkinchisida guruh o‘rtasidagi tarqoqlikka olib keladi. Aksariyat hollarda, axborot maydoni imkoniyatlaridan konstruktiv tendensiyalarga nisbatan destruktiv tendensiyalar samarali va jadal foydalanayotganligi ko‘plab mutaxassislar tomonidan e’tirof etilmoqda. Zero, zamonaviy jamiyatning eng nozik tomoni – bu uning axborot makoniga haddan tashqari bog‘lanib qolganligidir. Biz nafaqat kunlik axborotlarni olish uchun, balki vaqtni o‘tkazish uchun ham ko‘ngilochar ma’lumotlar bilan tanishishda soatlab turli gadjetlardan foydalanamiz. Bugun bunday texnikalar insoniyatning eng yaqin “sirdoshi” va hamsuhbatiga aylanib ulgurdi.

Axborot maydoniga murojaat qiladigan individ unda turli tuman ma’lumotlarga, xabarlariga, chaqiriqlarga duch keladi va ushbu axborotlarning tabiati, xususiyatlari, yo‘nalishlari, qanday maqsadga yo‘naltirilganligiga har doim ham e’tibor bermasdan, farqlamasdan iste’mol qila boshlaydi. Axborotlarning asl mohiyatini, uning inson ongiga haddan tashqari ta’sirlarini chuqur anglamasdan iste’mol qilish oxir-oqibatda insonda zaruriy bilimlar bilan bir qatorda, turli tuman destruktiv qarashlarni ham vujudga keltiradi. Bu holatlarning salbiy ta’siri sifatida shaxsda turli ruhiy holatlar, uning ruhiyatida esa hayotdan, turmushdan, jamiyatdan, davlatdan norozilik kayfiyati shakllanadi, rivojlanadi va bu holat bosqichma-bosqich radikal qarashlar rivojlanishiga sabab bo‘ladi.

Yuqorida keltirib o‘tganimizdek radikal qarashlarning shakllanishi turli destruktiv guruhlar tomonidan maqsadga yo‘naltirilgan tarzda axborotlarni tarqatish orqali amalga oshiriladi. Insonni bosqichma-bosqich o‘zlariga tobe qilish uchun bunday guruhlar, shaxslar, o‘zlaridan qahramon yasagan targ‘ibotchilar, diniy, milliy, etnik “yetakchilar” tomonidan turli “maqsadli” ma’ruzalar, chiqishlar, xullas, axborotlar tarqatishga yanada zo‘r beriladi va qo‘lga kiritilgan “o‘lja” shaxslarlar bilan ishlash, ular ongini ma’lum bir yo‘nalishlarga burish va boshqarishga qaratilgan faoliyat kuchaytiriladi[5].

Bunday destruktiv tendensiyalar so‘nggi vaqtlarda turli kategoriyalar va auditoriyalarga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etilmoqda. Eng yomoni ba’zida insonda

paydo bo‘ladigan tushkun yoki norozilik kayfiyati, yuqorida keltirib o‘tganimizdek, destruktiv kuchlarning ov qilishlarini va o‘zlari uchun tayyor o‘ljani qo‘lga kiritishni yanada tezlashtirib borayotganligiga guvoh bo‘lib turibmiz. Masalan “Destruktiv (buzg‘unchi) aqidaparastlar vakillari “ong nazoratida” introyektiv yo‘nalishdan samarali foydalanmoqda. Bu yo‘nalish shaxslarning o‘zgalar manfaati yoki biron-bir ijtimoiy, falsafiy yoki diniy mafkura yo‘lida o‘zini qurbon qilishda yaqqol kuzatiladi” [6].

Axborot makonini nazorat qilishning imkoniyati nihoyatda pastligi, bu jarayonlar xalqaro meyorlar va qonunlar asosida tartibga solinmayotganligi, axborot tarqatish orqali destruktiv faoliyatni yo‘lga qo‘yish, amalga oshirish va o‘z “o‘lja”lari vositasida ma’lum bir inqirozli holatlarni vujudga keltirish bilan bog‘liq ishlar tobora chuqurlashib borayotganligini aytib o‘tishimiz kerak [10].

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, unchalik uzoq bo‘lmagan davrni o‘z ichiga olgan, butun bir davlatlar va jamiyatlarni o‘z domiga tortgan ISHID jangari guruhining paydo bo‘lishi va o‘z faoliyati doirasiga ko‘plab resurslarni, terrorchilarni jalb qilishining eng muhim instrumenti – bu axborot makoni, ya’ni internet va ijtimoiy tarmoqlar bo‘lganligini alohida e’tirof etmoq joiz. A.Ayrapetova tadqiqotida qayt etilganidek “Aynan din sohasidagi bilimlarning yetishmasligi destruktiv diniy oqimlar mafkurachilar soxta, buzuvchi ishonchni shakllantirishda foydalanadilar, ular yoshlar ongini boshqarishda diniy axborot elementlarini mohirlik bilan bog‘lay oladilar. Oxir-oqibat, past diniy savodxonlik soxta fikrlar, fanatik maqsadlar yoki barqaror ksenafob yoki diniy-ekstremistik qarashlar shakllanishiga olib keladi” [7]. Ilgari insonlar uchun mavhum, anglab bo‘lmas, yoki notanish bo‘lgan axborotlarning turli manbalar, jumaladan, audio, video roliklar, o‘qiladigan materiallar, kinofilmlar yordamida jamiyatga ta’sir ko‘rsatish, bosim o‘tkazish uchun keng miqyosda foydalanilishi natijasida, ko‘plab insonlar o‘zlarining tinch, hattoki barqaror turmush tarzini o‘zgartirishga “majbur bo‘lganligi”ni, axborotning ta’sirida kim bilan, kimga qarshi, nima maqsadda, kimning manfaati uchun urushadigan tayyor jangchi, jangarilarga aylanganligi bugun hech birimizni taajjubga solmaydi. Insonlarning, hattoki butun bir jamiyatlarning ko‘pchiligi mana shu axborotlarning qurboniga aylanayotganligi, ular orqali tarqatilayotgan negativ axborotlardan “ilxomlanayotganligi” yaqqol ko‘rinib turgan jamiyatda, davrda yashayotganligimiz bor gap. Xususan, “tahlillarga ko‘ra, o‘tgan yilda terrorizm va ekstremizm bilan bog‘liq aniqlangan huquqbuzarliklarning 80 foizi fuqarolarning Internet ijtimoiy tarmoqlarida destruktiv g‘oyalar ta’siriga tushib

qolishlari natijasida sodir etilgan bo'lsa, mazkur yo'nalishda 2022 yilda aniqlangan jinoyatlar doirasida javobgarlik masalasi ko'rib chiqilgan shaxslarning 61 foizi yoshlar (18-30 yosh) hisobiga to'g'ri kelgan" [8].

Xulosa sifatida keltirish mumkinki bugun insoniyat axborotsiz yashay olmaydigan davrga, hayot fazasiga kirganligi, ayniqsa, biror bir davlatni, hukumatni, siyosatni, siyosiy liderlarni, millatlarni, dinlarni tanqid qiladigan, ularning ishlarini doimiy salbiy tarzda ko'rsatadigan, taqdim qiladigan axborotlarga nisbatan "qiziqish" haddan ortib borayotganligi bilan bog'liq informatsion jarayonlar hukmronlik qilmoqda. Odamlarning kimnidir noxolis bo'lsada, tanqid qilishlari, kimnidir noo'rin bo'lsada ayblashlari, kimningdir o'ylab topilgan bo'lsada, "qandaydir qilmishlari" haqidagi negativ axborotlarning iste'molchilari kun-sayin ortib bormoqda. Bu esa jamiyatda dastlab destruktiv kayfiyatni, undan keyin esa ularda ma'lum bir xulq-atvor modellarini, faoliyat namunalari yaralishining asosi bo'lib xizmat qiladi. Aksariyat hollarda bunday destruktiv tendensiyalar radikalizm, ekstremiz, fundamentalizm, separatizm, millatchilik, diniy nafrat singari jiddiy psixologik, ijimoiy va siyosiy voqeliklarga sabab bo'lmoqda.

Adabiyotlar:

1. Трошин А.А. Теоретические основы деструкции в обществе. Доклад, 2015. С. 1. URL:https://booksafe.net/read/troshin_a-teoreticheskie_osnovy_destrukcii_v_obschestve-203507.html#p1
2. Бекмуродова Г. Ижтимоий - деструктив ҳолатлар талқини динамикаси. National University of Uzbekistan Volume 3 | NUU Conference 2 | 2022 Google Scholar indexed Current Issues of Social Sciences and Humanities. DOI: 10.24412/2181-1385-2022-2-661-667 Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb masalalari.
3. Дюркгейм, Э. Самоубийство. Социологический этюд / Э. Дюркгейм. - Спб.: Изд-во Н. П. Карбасникова, 1912. - 544 с.
4. Лучко А.А. Как интернет влияет на психику и организм человека // Афиша-Daily. 17.03.2016.
5. URL:<https://daily.afisha.ru/brain/928-kak-internet-vliyaet-na-psihiku-i-organizmcheloveka/>
6. Top 10 types of information security threats for IT teams. <https://www.techtarget.com/searchsecurity/feature/Top-10-types-of-information-security-threats-for-IT-teamsmac>.

7. Ботиров Б.М., Ботирова С.Р. Суицидал фаоллик ва уни прогнозлаш муаммолари/ Монография. –Т.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2021. – Б.67.
8. Nasirova, M. (2021). SOCIOLINGUISTICS IS A LINK BETWEEN SOCIOLOGY AND LINGUISTICS. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(3).
9. Nasirova, M. (2019). Semantics and meaning of English phraseological units. In *SCIENCE AND PRACTICE: A NEW LEVEL OF INTEGRATION IN THE MODERN WORLD* (pp. 173-175).
10. Айрапетова А.Г. Ёшларда ногўфри диний тушунчаларни шакллантирувчи шахс хусусиятлари: психология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Тошкент: 2017
11. Мавлянов М. Ўзбекистонда терроризм ва экстремизмни олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар // ТЕРГОВ АМАЛИЁТИ ҳуқуқий, илмий-амалий журнал. –Т. № 4/2022 йил (16-сон). - Б.60-67.
12. Fazilat Oripovna Qo'ysinova. (2026). RADIKALIZMNI OLDINI OLISH BO'YICHA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI. Ta'lim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi, 67(2), 180-188.
<https://journalss.org/index.php/tal/article/view/25311>
13. Fazilat Oripovna Qoysinova. (2026). The Impact and Threats of Radicalism to State Security. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 8(04), 31–33. <https://doi.org/10.37547/tajpslc/Volume08Issue04-05>
14. Qo'ysinova, F.O. (2026). Advanced Practices on Preventing and Combating Extremism and Radicalism: Experiences of Uzbekistan and Foreign Countries. Edulogia: Jurnal Pendidikan dan Keislaman, 1(3), 179-186
15. Fazilat Oripovna Qoysinova. (2026). Factors Of the Manifestation of Destructive Trends in The Process of Globalization. Stanford Database Library of International Journal Of History And Political Sciences, 6(01), 10–12.